

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 9

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 590 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-sentyabrda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori

Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori

Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori

Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi

Djudi Smetana, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Krissi Lyuis, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya

Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Innovatsion siyosatni amalga oshirish yo'nalishlari.....	16
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishning bozor mexanizmlari va ularni joriy etishdagi muammolar	21
Yusupov Shoxzod Maxmatmurodovich	
Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish davrlari ekonometrik modelini yaratish masalalari.....	24
Abdullayev Farxod Ozodovich	
Marketing yondashuvi asosida Sirdaryo viloyatining investitsion salohiyatini baholash usullari.....	35
Xolmurotova Diyoraxon Ibragimovna	
Bevosita soliqlar ma'muriyatchiligi.....	41
Idrisov Alisher Otajonovich	
Soliq nazorati va transfert narxni belgilashda soliq nazoratini tashkil etishning xorij tajribalari.....	46
Abdiev Jaxongir Ibragimovich	
Soliq siyosati va strategiyasining ilmiy-nazariy tahlili.....	53
Djumaniyazov Marks Quranbaevich	
Pestel tahlili – muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilish asosi	60
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari.....	67
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
The significance, problems and solutions of the green economy in the New Uzbekistan economy.....	74
Sattorova Mehriniso, Ibragimova Gulchehra Tohirovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni soliqqa tortishning joriy qilinishi va rivojlanish tendensiyasi	79
Otamuradov Nuriddin Najmiddinovich	
Korporativ boshqaruvni innovasion rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari	87
Xalmuradov Elmurod Dilmuradovich	
Международный опыт стимулирования инновационной деятельности.....	93
Абдиуалиева Гулзада Азатовна	
How does foreign direct investment promote economic growth?	98
O'tkirova Bonu Azamat kizi	
Mintaqalarni barqaror rivojlantirishning konseptual asoslari va ular evolyutsiyasi.....	102
Umarov Abduvaxob Tursunovich	
Technological Innovations of Electronic Payment Systems.....	107
Mirkomil Boboyorov Murodullaevich	
Ta'lim xizmatlari sohasida davlat-xususiy sherikligining rivojlanishida xorij tajribasining o'rni va ahamiyati.....	115
Imomov Xolmurod Norqul o'g'li	
O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investisiya va xorijiy kreditlar jalb qilish samaradorligi tahlili	119
Maksudov Abdumalik Xodievich	
Davlat ehtiyojlari uchun tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilishni takomillashtirish	124
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	

Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	129
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	
Turizmda innovatsiyalarni qo'llash imkoniyatlari.....	133
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Davlat budjetining solikli daromadlari tahlili	139
Abduraimova Nigora Radjabovna	
Soliq yuki soliq tizimining qanchalik samarali ekanligini aniqlovchi muhim mezon	143
To'lakov Ulug'bek Toshmamatovich	
O'zbekiston sanoat korxonalarida xom ashyo resurslaridan samarali foydalanishning hozirgi holati, muammolari va mintaqaviy xususiyatlari (qashqadaryo viloyati misolida).....	151
Ochilov Akram Odilovich, Xazratov Sarvar Ibragimovich	
Состояние туристической инфраструктуры Ташкентской области.....	156
Гаппарова Майрамхон Зафар кизи	
Sanoatlashuvning ekologik ta'siri va "yashil" iqtisodiyotga o'tishning asoslari	161
Nosir Maxmudov, Lola Azimova	
Iqtisodiyotni raqamlashtirishda sinergetik ta'sirning nazariy asoslari	167
Maxmudova Zoxida Maqsudali qizi, Normurodov Xusan	
Davlat budjeti xarajatlaridansamarali foydalanishni takomillashtirish.....	173
Sherxon Tuychiyev	
Savdo korxonalarida ta'minot zanjirining asosiy bosqichlari va muammolari.....	177
Ergashev Jahongir Baxodirovich	
Kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirish yo'llari	180
Ergashev Firuz Baxodirovich, Ishturdiev Hasan Abdigapparovich	
Budjet tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobining asoslari.....	184
Azizova Zilola Lochin qizi	
Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahallilashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	191
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Suv ekologiyasining asosiy yo'nalishi va uning fandagi o'rni.....	200
Musayeva Muqaddas Abdurashid qizi	
Анализ прибыли агропромышленности	204
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Systematic analysis of briquette mass pressing equipment approach	209
Kobilov Khasan Khalilovich, Sharipova Nazira Rakhmatilloevna	
An Econometric Assessment of the Effects of Fintech on Economic Growth in Developed Countries	213
Anvarkhonov Abdulatifkhon Jamshidkhon ugli	
Raqamli iqtisodiyot rivojida korporativ boshqaruv faoliyatining roli	216
Muxitdinov Ulug'bek Diyarovich	
Значение промышленной сети в развитии деятельности предприятий малого бизнеса.....	221
Кодиров Жавлонбек Нематуллаевич	
Tadbirkorlik kambag'allikni qisqartirishning asosiy yo'nalishi.....	225
Xolmirzayev Abdulxamid Xapizovich	
Kichik biznes subyektlarida mahsulot ishlab chiqarishda innovatsiyani joriy etish masalalari.....	230
Mirzayev Kobil Nosirjonovich	
Investisiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini rivojlantirish mexanizmlari.....	236
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	

Innovasion iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida sifat menejmentini joriy etishning nazariy-uslubiy masalalari.....	242
Zarina Ashurova	
Social media marketing strategies for small businesses.....	247
Mannonov Shahzod Istam ugli	
Xalqaro shartnomalar qoidalarini qo'llashning xalqaro va milliy uslubiy tamoyillarining o'zaro ta'siri.....	250
Rajapov Shuxrat Zaripbaevich	
Neft-gaz, yoqilg'i energetika sanoati sohasidagi yirik soliq to'lovchilarda soliq nazoratini samarali tashkil etish va takomillashtirish masalalari	258
Abdullaev Shuxrat Sultanbaevich	
Суть и значимость инновационных технологий в региональном управлении	266
Муминов Фазлиддин Хусниддин угли	
SWOT-анализ использования социальных сетей в туристической индустрии узбекистана	279
Касимова Зилола Гуламиддиновна	
Germaniya tajribasidan foydalanish orqali o'zbekistonda turizm sohasidagi kadrlar salohiyatini rivojlantirish masalalari	287
Xamidova Mo'tabarxon Abdumalik qizi, Ochilov Akram Odilovich	
Blockchain texnologiyasining bank operatsiyalari xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni.....	291
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
Tijorat banklarini reytingini aniqlashda bankometr modelidan foydalanish yo'llari.....	294
Karabaev Nodir Abduhamidovich	
Значение business city как инфраструктурного объекта	303
Солиева Умида Алишер кизи	
The potential for the development of wage labor as a factor	308
Usmanov Ilkhom Achilovich	
Ways to improve the organizational and economic mechanism of business tourism in Uzbekistan.....	312
Musayeva Shoirazimovna, Usmanova Dilfuza Ilkhomovna	
Kichik biznes subyektlarining faoliyatini baholashning metodologik asoslari	318
Mavkulov Ravshan Ne'matjonovich	
Kichik korxonalarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanish.....	324
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Mamlakatimizda intensiv baliqchilikni rivojlantirishning dolzarb masalalari	328
Mamatqulov Nurbek O'razali o'g'li	
Уменьшение выбросов парниковых газов и переход к возобновляемым источникам энергии	331
Р.Т. Шомуродов, И.И. Бахадиров, Р.Т. Умаров, И.Ш. Жамолиддинова	
Ipoteka bozorida investision muhitni yaxshilash yo'llari.....	341
Abdullaev Muhammadsodiq Isroil o'g'li	
Muammoli kreditlar: yechimlari va istiqbollari.....	346
Kalandarov Abdulla Baxtiyorovich	
Ishlab chiqarish korxonalarida risklarni boshqarish va ta'sirini baholash uslubiyati.....	351
Muxitdinov Shuhrat Ziyavitdinovich	
Zamonaviy sharoitda PR (jamoatchilik bilan aloqalar)ning mazmuni va ahamiyati.....	356
Ergasheva Fotimaxon Ibragimovna	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	361
Xikmatillayeva Dildora Shavkat qizi	

Rahbar kasbiy motivatsiyasini rivojlantirish ko'nikmalarini takomillashtirish	366
Shadiyev Sherzod Fayzullayevich	
Improvement of marketing communication strategies in chemical industry enterprises	375
Muminova Dildora Dilshadovna	
Mikromoliya tashkilotlarida islom moliyaviy instrumentlarini joriy etishni takomillashtirish	380
Axmedova O'g'ilshod Musurmonqul qizi	
Tijorat banklarida aktivlar sifatini tasniflashning nazariy jihatlarini	384
Qodirova Nafisa Ilhomovna	
Importance-performance analysis as a useful tool for marketing audit processes of HEIs in Uzbekistan	388
Nurillo Umarxonov	
Тенденции энергетики будущего: шаги в новую фазу	396
Абдураимова Нигора Раджабовна	
Chet mamlakatlar pensiya tizimining o'ziga xos xususiyatlari	405
Tursunov Zohidxo'ja Orifovich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklar faoliyatini statistik tadqiq etish xususiyatlari	412
Kutliyev Dilshod Orifovich	
O'zbekistonda suv tanqisligining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishgata'siri	419
Maxmudov Nosir Maxmudovich, Alimova Guzal Alisherovna	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotning kelajak istiqbollari	424
Egamberdiyev Humoyun	
Tarmoqni modernizatsiyalash sharoitida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va jadal rivojlantirish istiqbollari	428
Ibragimov G'anijon G'ayratovich	
To'qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarish va eksport qilishning holati hamda rivojlanish istiqbollari (namangan viloyati misolida)	433
Jo'raboieva Shohida Kamoliddin qizi	
Kichik korxonalarni rivojlantirishdagi muammolari va ularning yechimlari	439
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li, Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	422
Xaydarova Charos Nizomiddin qizi	
Namangan viloyati kichik biznes subyektlari faoliyatida real investitsiyalarning samaradorligini ekonometrik baholash	448
E.S.Jurayev	
Hududlarni iqtisodiy rivojlanishida investitsiyalar ko'rsatkichi tahlili (Sirdaryo viloyati misolida)	454
Karimqulov Jasur Imomboyevich, Alimova Dilafruz Tohir qizi, Qurbonova Shahnoza Yuldashbayevna	
Fiskal avtomatik stabilizatorlarning iqtisodiyotga ta'siri	462
Madaminova Maftuna	
"Yoshlar daftari"ning yuritish tizimini takomillashtirish yo'nalishlari	467
Turaeva Laylo Toshpulotovna	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga sarmoya kiritishning hozirgi holati va istiqbollari: barqaror rivojlanish sari	470
Malikov Nu'monjon Kamalovich	
Korxonalarda innovatsion funksiyalardan samarali foydalanish yo'llari	474
Samaroxonov Asqarxon Jamolxon o'g'li	
Davlat banklarining rivojlanish vektori – aholini tadbirkorlikka jalb qilish va mikroloiyhalarni moliyalashtirish (biznesni rivojlantirish banki misolida)	479
Radjabov Abdullaziz Atoevich	

Moliyaviy qarorlar qabul qilishda korporativ axborotlarning muhimligi	483
Radjabova Dildora Atoevna	
Bank sohasida "Risklarni boshqarish" tushunchasining nazariy asoslari va uning xizmatlar samaradorligiga ta'siri	486
Saidov Jasurbek Latipbaevich	
O'zbekistonda qo'shilgan qiymat solig'ining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	498
Babajanov Davronbek Jumamuratovich	
Foydali qazilmalarning nazorat ishlarini tashkil etgan xolda soliq bazasini kengaytirish yo'llari	505
Abduraxmanov Karomat Erkinovich	
Ichki audit xizmatini tashkil etish va uning samaradorlikka ta'sirini baholash	511
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
O'zbekistonda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (mhxs)ga o'tish bosqichlari va uning tadrijiy rivojlanishi	516
Mirzaxidov Abdugafir Yuldashevich	
Korporativ ijtimoiy mas'uliyat va uning jamiyatga kirib kelishi	522
Raxmatov Ziyodullo Nosirovich, Odilov Ahmadjon Komiljon o'g'li	
O'zbekistonda 2025-yil soliq-budjet siyosati konsepsiyasiga soliq ma'murchiligini takomillashtirishga oid taklif va tavsiyalar.....	526
Mukimov Botir Mirabzalovich	
Inson kapitaliga investisiyalarni jalb qilish ahamiyati	533
Sa'dullaev Oybek Turdiali o'g'li, Umrzoqov Jonibek Baxtiyor o'g'li	
Роль фискальной и монетарной политики в обеспечении макроэкономической стабильности узбекистана	536
Салахиддинова Муштарий Абдумуниновна	
Strategic framework for the advancement of student tourism development	540
Akhrorova Nilufar Uktamovna	
Econometric modeling of calculation of gross domestic product and cost methods.....	546
Matkarimova Intizor Atabayevna	
Loyihalarni moliyalashtirishda bank investitsion faoliyatini takomillashtirish.....	552
Xolbozorov Muzrof Yusup o'g'li	
O'zbekistonda barqaror turizmning iqtisodiy o'sishga ta'siri	557
Amiriddinova Muslima Zayniddin qizi, Asadova Nigora Mehridin qizi	
Korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashning nazariy asoslari	561
Xusanov Qaxramon Nishonovich	
Mintaqalar barqaror rivojlanishining iqtisodiy-ekologik jihatlari	567
Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Korporativ boshqaruv tizimini rivojlantirishga mo'ljallangan nazoratning yangi vazifalari	572
Toshpulatov Farrux Baxtiyorovich	
O'zbekistonda yashil moliyalash holati: Yashil obligasiyalar chiqarish uchun imkoniyatlar va to'siqlar	579
Fayzieva Dilsuz Baxodirovna, Achilov Ozod Chorievich	
Fond bozori orqali investitsion faoliyatni moliyalashtirishni metodologik asoslari	585
Xalikov Ulug'bek Rustamovich	

investisiyalarni keng ko'lamda jalb etish, uning samaradorligini oshirishga qaratilgan boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur dissertasiya tadqiqoti muayyan darajada xizmat qiladi.

MAVZUGA DOIR ADABIYOTLAR TAHLILI

Investision faoliyat va uni moliyalashtirishning ustuvor masalalarining ilmiy-nazariy, uslubiy va amaliy jihatlarini ko'plab xorijlik iqtisodchi olimlar², jumladan, L.Abalkin, B.Alyoxin, R.Dornbush, A.Ivanov, Ya.Kornai, J.Matuk, A.Navoy, E.Petere, J.Xiks, O.Xmiz, U.Sharp, L. Sautkina, E. Dorina va boshqalarning ilmiy ishlarida o'z ifodasini topgan.

Biroq, ta'kidlash lozimki, bugungi kunga qadar fond bozori orqali investisiya faoliyatini rivojlantirish bo'yicha olib borilgan ilmiy izlanishlarda fond bozori orqali investisiya hajmini ko'paytirish, turli moliyaviy vositalar yordamida qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish, uning ishlab chiqarish va aholining ish bilan bandlikdagi rolini oshirish kabi masalalar keng miqyosda tahlil etilmagan. Respublikamizda fond bozorini yanada rivojlantirish orqali investision faoliyatni moliyalashtirishni takomillashtirish, avvalambor, moliyaviy resurslarga talabni arzon va yuqori samarali kapital bilan ta'minlashni yo'lga qo'yishning maxsus ilmiy-nazariy, amaliy-uslubiy hamda me'yoriy-huquqiy asoslarini tizimli va kompleks tarzda tadqiq qilish bo'yicha maxsus izlanishlarning olib borilmaganligi mavzuning tanlanishiga asos bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METADOLOGIYASI

Tadqiqotda ilmiy abstraksiyalash, guruhlash, qiyoslash, retrospektiv va istiqbolli, empirik tahlil natijalarini tizimlashtirish asosida ilmiy asoslangan xulosa va tavsiyalar ishlab chiqishda induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi. Maqolada qiyosiy taqqoslash usulida jahon amaliyotida va taraqqiy etgan usullarining tashkiliy-huquqiy asoslarini mamlakatimizdagi mavjud asoslar bilan taqqoslab tegishli xulosalar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Respublikamiz qimmatli qog'ozlar bozori raqobatbardoshligini oshirishning asosiy ko'rsatkichi – bu ikkilamchi bozorning rivojlanish darajasi hisoblanadi. Ushbu bozorning rivojlanishida tijorat banklari, investorlar va turli xil xo'jalik yurituvchi sub'ektlari, ayniqsa, yirik kompaniyalar muhim rol o'ynaydi. Fond bozoridagi investision faoliyatga ta'sir ko'rsatuvchi omillarning tahlili murakkab ekonometrik usullarga asoslangan ARDL modeli bo'yicha amalga oshirildi. Milliy iqtisodiyotga investisiyalarni jalb qilish jarayonlariga "Toshkent" Respublika fond birjasi faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari bo'lgan bozor kapitalizatsiyasi, sotilgan aksiyalar soni va emissiya bilan bog'liq omillar ta'sirini baholash quyidagi ko'rinishda ifodalandi:

$$MTR = f(IPO, MCP, STC) \quad (1)$$

Bu erda,

MTR – bozor aylanmasi hajmi;

IPO – emissiya;

MCP – bozor kapitalizatsiyasi;

STC – sotilgan aksiyalar soni.

Yuqoridagi 1-formula oddiy funksional bog'liqlikni ifodalash bilan birga erksiz va erkli o'zgaruvchilar tarkibini izohlab beradi. Pesaran qoidasiga muvofiq yuqoridagi formula ARDL modeli asosida testdan o'tkazildi.

Stasionarlikni aniqlash maqsadida kengaytirilgan Dikki-Fuller² va Fillips-Perron birlik ildiz testlari o'tkazildi. Kengaytirilgan Dikki-Fuller va Fillips-Perron testlari faqat $\ln MCP I(0)$, ya'ni nolinch tartibda stasionar emasligini, qolgan o'zgaruvchilar $\ln MTR$, $\ln IPO$, $\ln STC$ birlamchi tafovutda, ya'ni birinchi tartibda stasionarligini bog'liqlik testi shartlariga muvofiq, birinchi tartibda barcha o'zgaruvchilar stasionar hisoblanadi. Birlik ildiz testidan so'ng natijani ishonchlilik darajasini bilish uchun bog'liqlik testi o'tkazildi. Kointegrasiya mavjudligi isbotlangandan keyin uzoq muddatli bog'lanish ARDL modeli yordamida aniqlandi:

$$\ln MTR_t = \varphi_0 + \beta_1 \ln IPO_{t-1} + \beta_2 \ln MCP_{t-1} + \beta_3 \ln STC_{t-1} + u_t$$

Ekonometrik tahlilni qimmatli qog'ozlar bozorini ARDL usulidan foydalanib, uzoq muddatli bog'liqlik testi o'tkazildi (1-jadval).

² <https://lex.uz/docs/4806730>

1-jadval. ARDL koeffisienti.

O'zgaruvchi	Koeffis.	St. xatolik	t- statistika	Ehtim.*
LnMTR(-1)	-0.048106	0.117358	-0.409904	0.6833
LnIPO	0.068412	0.046011	1.486866	0.1421
LnIPO(-1)	-0.021011	0.031880	-0.659047	0.5123
LnIPO(-2)	0.103460	0.036712	2.818105	0.0065
LnMCP	-0.298742	1.425033	-0.209639	0.8346
LnSTC	0.488546	0.112829	4.329982	0.0001
C	5221.816	8325.979	0.627171	0.5328
Qoldiqlar kvadrati	0.681572	Erksiz o'zg. o'rt. arifm.		15317.46
O'zgargan qoldiqlar kvadrati	0.531402	Erksiz o'zg. stand. og'ishi		15754.03
Regr. stand. Xatoligi	11879.40	Akaike mezon		21.69893
Qold. kvadr. Yig'indisi	8.75E+09	Shvars mezon		21.92557
Logarif. haq. Yaqinlik	-741.6129	Xannan-Kvin mezon		21.78884
F-statistika	9.598727	Darbin-Uotson mezon		1.999111
Ehtimollik (F-stat.)	0.000000			

* Izoh: R-qiyamatlar va boshqa testlar model tanlashda e'tiborga olinmaydi.

1-jadvalda berilgan ARDL koeffisientlari emissiya qilingan va sotilgan aksiyalar soni investisiya xajmiga ijobiy ta'sir etishini ko'rsatdi. Boshqa ko'rsatkichlar o'zgarmagan sharoitda agar emissiya hajmi bir birlikka ortsa, bozor aylanmasi hajmi 0,14 birlikka ortadi, sotilgan aksiyalar soni 1 birlikka ortsa, bozor aylanmasi 0,48 birlikka ortadi. R-qiyamatini ehtimolli 5 foizdan katta bo'lganligi sababli bozor kapitalizatsiyasi hajmining koeffisienti ahamiyatsiz, deb topildi.

Ekonometrik tahlilda mukammal va batafsil natijaga erishish uchun ARDL modelida qisqa va uzoq muddatli bog'liqlikni tekshirish maqsadga muvofiq. Qisqa muddatli bog'lanish testini o'tkazish uchun ekonometrik modelga xatolikni to'g'rilash mexanizmi elementlarini qo'yib, quyidagi ko'rinishga keltirildi:

$$\Delta \ln MTR_t = \varphi_0 + \sum_{i=1}^p \varphi_1 \Delta \ln MTR_{t-i} + \sum_{i=0}^p \varphi_2 \Delta \ln IPO_{t-i} + \sum_{i=0}^p \varphi_3 \Delta \ln MCP_{t-i} + \sum_{i=0}^p \varphi_4 \Delta \ln STC_{t-i} + \delta ECM_{t-1} + u_t$$

Bu erda, φ_0 – konstanta, u_t – standart xatolik, $\varphi_1, \dots, \varphi_5$ – qisqa muddatli

elastiklik, $\beta_1, \dots, \beta_5$ – uzoq muddatli elastiklik, ECM – xatolikni to'g'rilash koeffisienti, δ – o'zgarish tezligi (o'zgaruvchanlik koeffisienti).

2-jadval. Kointegratsiya shakli va uzoq muddatli bog'liqlik testi.

O'zgaruvchi	Koeffis.	St. xatolik	t-statistika	Ehtim.
D(LnIPO)	0.068412	0.046011	1.486866	0.0421
D(LnIPO(-1))	-0.103460	0.036712	-2.818105	0.0065
D(LnMCP)	-0.298742	1.425033	-0.209639	0.8346
D(LnSTC)	0.488546	0.112829	4.329982	0.0001
CointEq(-1)	-1.048106	0.117358	-8.930819	0.0000

Cointeq = MTR - (0.1439*IPO -0.2850*MCP + 0.4661*STC + 4982.1467)

Uzoq muddatli koeffisientlar

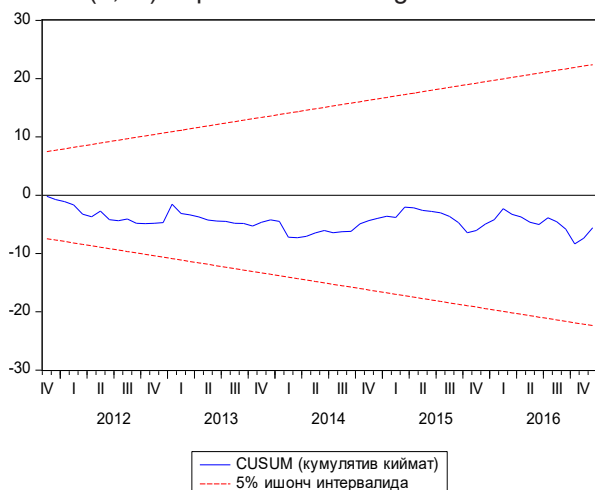
O'zgaruvchi	Koeffis.	St. xatolik	t-statistika	Ehtim.
LnIPO	0.143937	0.059262	2.428821	0.0181
LnMCP	-0.285030	1.359475	-0.209662	0.8346
LnSTC	0.466123	0.116159	4.012805	0.0002
C	4982.146735	7870.296122	0.633032	0.5290

2-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, xatoliklar to'g'rilanganidan so'ng emissiya va sotilgan aksiyalar soni fond bozori aylanmasiga ijobiy ta'sir qilishi (mos ravishda 0.068412 va 0.488546), bozor kapitalizatsiyasi esa salbiy va ahamiyatsiz (-0.298742) ta'sirga ega ekanligi ma'lum bo'ldi.

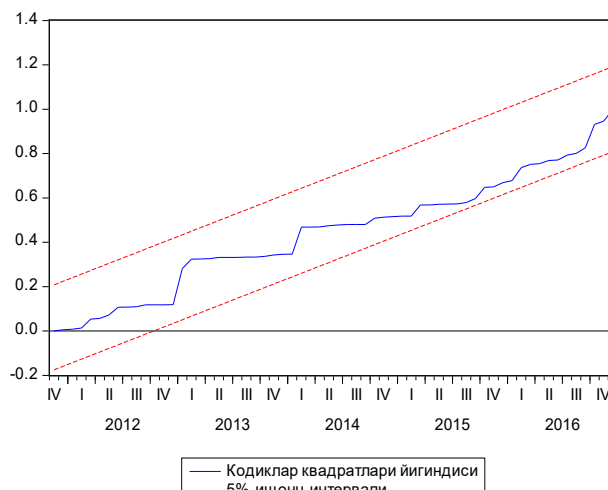
Uzoq muddatli bog'liqlik testi esa, omillar ta'sirining bir muncha o'zgarishini ko'rsatdi. Jumladan, uzoq muddatda emissiya hajmi va sotilgan aksiyalar soni bozor aylanmasi hajmiga ijobiy (mos ravishda 0.143937 va 0.466123) va bozor kapitalizatsiyasi salbiy va ahamiyatsiz (0.285030) ta'sir qilishi aniqlandi.

Tahlillardan olingan natijaning ahamiyatligini va o'rinlilikini aniqlash maqsadida modelda diagnostik testlar o'tkazildi. Dastlab, avtokorrelyatsiya mavjudligini tekshirish uchun Broysh-Godfrining Lagranj multiplikatori testi natijasida Xi-kvadratning qiymati qoldiq kvadratlar qiymatidan kichik bo'lganligi sababli modelda avtokorrelyatsiya mavjud emas. Avtokorrelyatsiya mavjud emasligi Darbin-Uotson mezonida ham tasdiqlangan edi.

Modelga asos bo'lgan regressiyada mavjud xatolikning qanday taqsimlangani, ya'ni tarqoq (geterosdeastik) yoki uyushganligini (gomoskedastik) aniqlash maqsadida o'tkazilgan Broysh-Pagan-Godfri testi yordamchi R-kvadrat qiymatining Xi-kvadrat qiymatidan kattaligi yoki F-statistika koeffisienti 5 foiz ishonch intervalida F(6,62) taqsimotidan kattaligini ko'rsatdi.

1-rasm. Regressiv qoldiqlar yig'indisi testi (CUSUM)

2-rasm. Regressiv qoldiqlar kvadratlari yig'indisi (CUSUM of Squared) testi

Olingan natijaning ishonchligi va tanlangan modelning to'g'riligini tekshirish maqsadida modelning barqarorligini ko'rsatuvchi regressiv qoldiqlar yig'indisi (CUSUM) va regressiv qoldiqlar kvadratlari (CUSUM of Squared) testlari o'tkazildi. Olingan natija regressiv qoldiqlar yig'indisi (4-rasm) va regressiv qoldiqlar kvadratlari yig'indisi (1-rasm) 5 foizlik ishonch intervali chegaralaridan chiqmaganini va chegaralangan oraliqda tebranganini hamda tanlangan modelning barqarorligini ko'rsatdi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekistonda fond bozori orqali investision faoliyatni moliyalashtirishni takomillashtirish borasida olib borilgan tadqiqotlar natijasida quyidagi ilmiy xulosalar va takliflar berildi:

Iqtisodiy taraqqiy etgan mamlakatlarda fond bozori investisiyalarni jalb etishning muhim va asosiy vositasi bo'lgan bir sharoitda Respublikamizda fond bozorining sust rivojlanganligi, uning moliyaviy resurslarni taqsimlash va qayta taqsimlash vazifasini bajara olmayotganligi natijasida xo'jalik sub'ektlari va aholining bu bozorga nisbatan kredit bozorini afzal ko'rayotganligi, bozorning asosiy ishtirokchilari tijorat banklari va davlat ulushi yuqori bo'lgan aksiyadorlik jamiyatlari bilangina cheklanayotganligi, xorijlik investorlar uchun milliy fond bozorida aksiyadorlik jamiyatlari aksiyalarining jozibadorligi pastligi kabi muammolarning tadqiq etilishi va fond bozorini rivojlantirishning konseptual asoslarini takomillashtirishni talab etadi;

milliy fond bozorini rivojlantirishda eng avvalo me'yoriy-huquqiy bazasini takomillashtirish zaruratidan kelib chiqib, "Davlat va munisipal qimmatli qog'ozlar to'g'risida", "Qimmatli qog'ozlar bozoridagi operatsiyalar bilan bog'liq risklarni sug'urtalash to'g'risida", "Qimmatli qog'ozlar bozoridagi o'zini-o'zi tartibga soluvchi tashkilotlar to'g'risida", "Qimmatli qog'ozlar bozori ishtirokchilari tomonidan axborotning oshkor etilishi to'g'risida"gi kabi qonunlarning ishlab chiqilishi bozor ishtirokchilarining faoliyatini rag'batlantiradi va huquqiy himoyasini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Жаҳон фонд бозорлари федерациясининг йиллик бюллетени (WFE FY 2016 Market Highlights) маълумотлари.
2. Алехин Б.И. Рынок ценных бумаг (введение в фондовые операции). М.: Финансы и статистика, 1991. – 230с.;
3. Шарп У., Александер Г., Бэйли Дж. Инвестиции: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 1999. - XII, 1025 с.;
4. Навой А.В. Структурный анализ международного движения капитала //Деньги и кредит. – М., 2007. – №1. –44 с.;

5. Сауткина Л.С. Новые тенденции в механизме финансирования инвестиционного процесса // Контентус. 2015. № 5 (34). С. 1-7.;
6. Дорина Е.Б. От гипотезы эффективности фондового рынка к теории поведенческих финансов // Белорусский экономический журнал. - 2013. - №4. - С. 118-125.
7. Dickey D. and Fuller W. (1979). "Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root". Journal of the American Statistical Association. 74 (366): 427-431.
8. Phillips P. and Perron P. (1988). "Testing for a Unit Root in Time Series Regression". Biometrika. 75 (2): 335-346.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Shahzod Avilqulov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

